

Χόρχε Λουίς Μπόρχες «Απαντα τα πεζά», τόμος Ι και ΙΙ, μετάφραση: Αχιλλέας Κυριακίδης, εκδόσεις Πατάκης, 2021

Μια ολόκληρη λογοτεχνική ήπειρος

Ο ποιητής, δοκιμιογράφος και διηγηματογράφος, Χόρχε Λουίς Μπόρχες, πολυμαθής και πολυμήχανος δημιουργός, βάλθηκε να ερμηνεύσει τον κόσμο μέσα από την ιδιαίτερη γραφή του. Εφόδια του Μπόρχες τα άπειρα βιβλία που διάβασε και φαντάστηκε, οι εγκυκλοπαίδειες και τα λεξικά που αναζήτησε και

ξανάγραψε, οι παραδοξότητες και οι συμπώσεις της καθημερινότητας, η λεπτή διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στη φαντασία και την πραγματικότητα, η απίστευτη δυνατότητα του μυαλού να δημιουργεί λαβυρινθώδεις κόσμους αποδρώντας σε διαφορετικές διαστάσεις του αντιλήπτου.

ε περισσότερες ιστορίες του Μπόρχες διαβάζονται σαν δοκίμια ή μη μυθοπλαστικές κατασκευές, ενώ τα μη μυθοπλαστικά του γραπτά περιλαμβάνουν όλα εκείνα τα δημιουργικά και φανταστικά στοιχεία που συνδέονται με τη σύγχρονη μυθολογία.

Όλα, ωστόσο, περιφέρονται γύρω από τα αιτήματα της λογικής ή του φιλοσοφικών ανιγμάτων. Αρχετυπικά σύμβολα, τίτρες, μαχαίρια, σκοτεινά νοήματα και λογοπαίγνια, είδωλα και καθρέπτες, φιλοσοφικές δοξασίες και αλληγορίες, κόσμοι συμπαντικοί αλλά και του κόσμου τούτου, άνθρωποι της ζωής και άνθρωποι που τους ονειρευτήκαμε.

Ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες γεννήθηκε στην Αργεντινή το 1899 και πέθανε στην Γενεύη το 1986. Μεγάλωσε στη συνοικία Παλέρμο του Μπουένος Άιρες, σκεπτικό πολλών ιστοριών του. Στα δώδεκα διάβασε Σέξπιρ. Λάτρευε τον Μαρκ Τουέν. τα βιβλία του Χέρμπερτ Τζορτζ Γουέλς, τις Χίλιες και μία νύχτες, τον Δον Κιχώτη. Στο τελείωμα του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου, η οικογένειά του Μπόρχες ήρθε στη Γενεύη, όπου ο Χόρχε σπούδασε και έμαθε γαλλικά και γερμανικά, και αργότερα ξαναγύρισε στο Μπουένος Άιρες. Η πρώτη του εκδοτική εμφάνιση ήταν το 1923 με τα ποιήματα «Πορτός στο Μπουένος Άιρες». Το 1935 εκδόθηκε η «Παγκόσμια Ιστορία της Ατμίας». Δούλευε σε μια βιβλιοθήκη του Μπουένος Άιρες για εννιά χρόνια. Με την άνοδο του Χουάν Περόν στην εξουσία, το 1946, ο Μπόρχες έχασε τη θέση του στη βιβλιοθήκη και μετατέθηκε σε μια ταπεινωτική θέση επιθεωρητή, αλλά επιβίωσε με τη βοήθεια των φίλων του κάνοντας διαλέξεις, διορθώσεις και γράφοντας. Το 1955, με πρωτοβουλία της Βικτορία Οκάλμπο, η νέα αντιπερουνική στρατιωτική κυβέρνηση τον διόρισε επικεφαλής της Εθνικής Βιβλιοθήκης. Όμως ο Μπόρχες είχε υποστεί πια ολική τύφλωση. Το 1961 μαζί με τον Σάμιουελ Μπέκετ μοιράστηκαν το Formentor Prize, βραβείο της Διεθνούς Συνάντησης Εκδοτών. Πριν από αυτό ο Μπόρχες ήταν ελάχιστα γνωστός στην πατρίδα του. Μετά τον θάνατό του, ο κόσμος των μυθοπλασιών του συγκρινόταν με εκείνο του Φρανκ Κάφκα για τον οποίο τη Μεταμόρφωση έγραψε τον πρόλογο στην ισπανική έκδοσή.

Κλασικά έργα

Κλασικά παραμένουν πολλά διηγήματα όπως ο «Pierre Menard, συγγραφέας του Δον Κιχώτη», όπου ο αφηγητής, στις αρχές του 20ού αιώνα, ξαναγράφει τον Δον Κιχώτη με τα ίδια λόγια ακριβώς. Ωστόσο η διαφορετική σκοπιά ανάγνωσης κάθε εποχής τα ερμηνεύει διαφορετικά, διαλλασμένα, με αποτέλεσμα η ίδια η γλώσσα να μην ακούγεται σαν την προδρομική.

Σε ένα άλλο εξαιρετικό διήγημα, με τίτλο «Ο Νότος», ο Χουάν Ντάλμαν, γραμματέας μιας δημοτικής βιβλιοθήκης, έρχεται το 1939 αντιμέτωπος με τον θάνατο, χτυπώντας το κεφάλι του σε ένα παραθυρόφουλο (το σοβαρό ατύχημα συνέβη και στον Μπόρχες) και, όταν συνέχεται, σαν ένας άλλος εαυτός, αποφασίζει να ταξιδέψει προς τον νότο. Σταματάει σε μια ερημιά, κατευθύνεται σε ένα μαγαζί, όλα κάτι του θυμίζουν. Μπερδεύει τον μπάριμαν με έναν νοσοκόμο και καιναγίζει αναιμία. Κάποιος του βγάζει μαχαίρι και ένας πελάτης του πετάει ένα για αυτόν. Βγαίνουν έξω να μονομαχήσουν. «Τη στιγμή που περνούσε το κατώφλι, σκέφτηκε πως εκείνο το πρώτο βράδυ στην κλινική που του είχαν καρφώσει τη βελόνα, ένας τέτοιος θάνατος, υπαίθριος, την ώρα που χιμάς να μαχαίρωσες, θα του φανόταν σαν μια λύτρωση, μια ευτυχία και μια γιορτή. Σκέφτηκε πως, αν μπορούσε, τότε, να διαλέξει ή να ονειρευτεί τον θάνατό του, αυτός ήταν ο θάνατος που θα διάλεγε ή θα ονειρευόταν».

Στο διήγημα «Η νύχτα των δώρων» λέει ο αφηγητής: «Τα χρόνια περνούν κι αυτή την ιστορία την έχω διηγηθεί τόσες πολλές φορές, ώστε δεν ξέρω πια αν στ' αλήθεια τη θυμάμαι ή αν θυμάμαι απλώς τα λόγια με τα οποία τη διηγούμαι». Ένα ακόμη κλειδί του τρόπου που χειρίζεται την αλήθεια, την αξιοπιστία των αφηγητών οι οποίοι είναι ερευνητές, μελετητές αλλόκοτων φυλών ή ξεχασμένων τόπων, που προσπαθούν να δια-

σώσουν από τη λήθη, καταγράφοντας ή μιλώντας για τις περιπέτειές τους. Κάποιος μάλιστα, σαν τον Μπόρχες, συναντάει και τον ίδιο του τον εαυτό σε μια μελλοντική εκδοχή («25 Αυγούστου 1983»).

Ποιος θα ξεχάσει: «Το Άλεφ», «Ο νεκρός», «Φούρες ο μήνιμων», «Ο θάνατος και η πυξίδα», «Τα κυκλικά ερείπια», «Ο κήπος με τα διακλαδωτά μονοπάτια», «Η αναφορά του Μπρόουνι», μεταφρασμένα έξω-χα από τον Αχιλλέα Κυριακίδη.

Πατέρας του λατινοαμερικανικού μυθιστορήματος

Ο Μπόρχες είναι ο πατέρας του λατινοαμερικανικού μυθιστορήματος και χωρίς αυτόν δεν θα υπήρχαν ο Μάριο Βόργκας Λίσα, ο Γκιγιέμο Καμπρέρα Ινφάντε, ο Γκαμπριέλ Γκαρσία Μάρκες, ο Κάρλος Φουέντες, ο Χούλιο Κορτάσαρ, ο Σέσαρ Αϊρα, ο Ρομπερτό Μπλόλνιο.

Δημιούργησε μια καινούργια λογοτεχνική ήπειρο ανάμεσα στην Ευρώπη και την Αμερική, ανάμεσα στους παλιούς κόσμους και τη νεωτερικότητα. Με ένα απόλυτα ιδιόμορφο ύφος μάς έμαθε ότι τίποτε δεν είναι καινούργιο, η δημιουργία είναι επαναδημιουργία, ότι είμαστε ένα αντιφατικό και αλληλοσυγκρουόμενο διανοητικό κατασκεύασμα που επικοινωνούμε μέσω του χρόνου και του χώρου, ότι οι ανθρώπινες υπάρξεις δεν είναι μόνον μυθοπλασίες αλλά και οι ίδιοι μυθοπλαστές των εαυτών τους.

Ακόμη και η σκέψη ότι ο κόσμος μας σήμερα είναι το αχανές διαδίκτυο όπου ο χρόνος και ο τόπος συνυπάρχουν ταυτόχρονα, λες και εκπορεύεται από το διήγημα «Το Άλεφ»: «Μια μικρή σφαίρα, που ακτινοβολούσε σχεδόν ανυπόφορα. Στην αρχή νόμισα ότι περιστρεφόταν, αργότερα κατάλαβα ότι η κίνηση αυτή ήταν μια οφθαλμαπάτη, η οποία οφειλόταν στις ιλιγγιώδεις παραστάσεις που ενέκλειε η σφαίρα. Η διάμετρος του Άλεφ θα πρέπει να ήταν δύο ή τρία εκατοστά, αλλά μέσα του ήταν σύμπας ο κοσμικός χώρος, χωρίς την παραμικρή σμίκρυνση. Είδα...»

Τι δεν είδε ο αφηγητής Μπόρχες, είδε τα πάντα, το σύμπαν, «το ασύλληπτο σύμπαν». Όμως αυτό το άλεφ, η έννοια της συμπίκνωσης του σύμπαντος ενυπήρχε, όπως μας λέει σε άλλους πολιτισμούς και εποχές, στο κρύσταλλο που κατείχε ο Αλέξανδρος ο Δίκερως της Μακεδονίας, στους πέτρινους κίονες ενός τζαμιού...

«Γάρχει άραγε αυτό το Άλεφ στην καρδιά μιας πέτρας; Μήπως το είδα, όταν είδα τα πάντα και τώρα το έχω ξεχάσει; Ο νους μας είναι ευάλωτος στη λήθη...»

Το Μάιο του 1984 ο Μπόρχες έρχεται στο Ρέθιμνο και ανακηρύσσεται επίτιμος διδάκτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής. Στην ομιλία του είπε: «Μπορείτε να με θεωρήσετε ως έναν εξόριστο Έλληνα στη Νότιο Αμερική, που επιστρέφει στην πατρίδα του, ή να πείτε ότι ήμουν πάντα στην Ελλάδα, εννοώ πνευματικά όχι σωματικά... και θα βρίσκομαι για πάντα εδώ, ακόμα και όταν το σώμα μου θα απουσιάζει».

ΘΕΟΔΩΡΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ

Με ένα απόλυτα ιδιόμορφο ύφος μάς έμαθε ότι τίποτε δεν είναι καινούργιο, η δημιουργία είναι επαναδημιουργία, ότι είμαστε ένα αντιφατικό και αλληλοσυγκρουόμενο διανοητικό κατασκεύασμα που επικοινωνούμε μέσω του χρόνου και του χώρου.